

MARIO
VARGAS
LJOSA

Razgovor u Katedrali

Prevela sa španskog
Jasna Bunjevac Sotelo

■ Laguna ■

Naslov originala

Mario Vargas Llosa
CONVERSACION EN LA CATEDRAL

Copyright © Primera Edicion 1969
Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Romani Marija Vargasa Ljose
Knjiga br. 3

Od istog pisca:

Grad i psi

Zelena kuća

Razgovor u Katedrali

Pantaleon i posetiteljke

Rat za smak sveta

Povest o Majti

Pohvala pomajci

Jarčeva fešta

Avanture nevaljale devojčice

Keltov san

Luisu Loisagi, borhesovcu iz Ulice Peti Tuar, i Abelardu Okendu, Delfinu, od sveg srca od oduševljenog sartrovca, njihovog tadašnjeg i sadašnjeg brata.

„Il faut avoir fouillé la vie sociale pour être un vrai romancier,
vu que le roman est l'histoire privée des nations.“

BALZAC (*Petites misères de la Vie Conjugale.*)*

* „Da biste bili dobar romanopisac morate temeljno poznavati društveni život jer je roman privatna istorija naroda.“

BALZAK, *Sitni jadi bračnog života*

SADRŽAJ

JEDAN.	11
DVA	203
TRI.	341
ČETIRI	481
O autoru.	621

JEDAN

I

Svrata *Hronike* Santjago mrzovoljno gleda Aveniju Takna: automobile, nejednake i izbledele zgrade, kosture svetlećih reklama dok plove u magli, sivo podne. Kada li se to Peru zajebao? Mali prodavci novina vršljaju među vozilima koja je semafor zaustavio u Ulici Vilson, uzvikujući naslove popodnevnih listova, a on kreće lagano prema Kolmeni.* S rukama u džepovima, oborene glave, ide praćen prolaznicima koji, takođe, odmiču u pravcu Trga San Martin. On, Savalita, bio je kao i Peru, u nekom trenutku se zajebao. Misli: kada? Ispred hotela *Kriljon* jedan pas prilazi da mu lizne stopala: nemoj da se ispostavi da si besan, marš odavde. Peru zajeban, Karlitos zajeban, svi zajebani. Misli: rešenja nema. Vidi otegnut red na stanici kolektivnih taksija za Miraflores, prelazi preko trga i eno Norvina, zdravo, brate, za stolom u baru *Sela*, sedi Savalita, prihvatio se čilkana** i dao da mu izglancaju cipele, zove ga na piće. Još ne izgleda pijan te Santjago seda, kaže čistaču da i njemu izglanca cipele. Gotovo, šefe, iz ovih stopa, šefe, ima da vam budu kao ogledala, šefe.

* Šp.: *colmena* – košnica. Velika i prometna trgovačka ulica u centru Lime. (Prim. prev.)

** Šp.: *chilcano* – koktel na bazi višnjevače, prilično jak. (Prim. prev.)

„Vekovima se ne daš videti, gospodine uvodničaru“, kaže Norvin. „Jesi li zadovoljniji na uvodničkoj strani nego na lokalnim vestima?“

„Manje se radi“, sleže ramenima, možda se desilo onog dana kada ga je direktor pozvao, traži hladan „kristal“,* hoćete li da zamenite Orgambidea, Savalita?, bili ste na univerzitetu i mogli biste da pišete uvodnike, zar ne, Savalita? Misli: eto tu sam se zajebao. „Dodaću rano, daju mi temu, zapušim nos i za dva ili tri sata, gotovo, pustim vodu i eto ti.“

„Ne bih ja uvodnike pisao za sva blaga ovoga sveta“, kaže Norvin. „Daleko si od vesti a novinarstvo jeste vest, Savalita, budi u to uveren. Umreću na policijskim vestima, druge nema. Kad smo već kod umiranja, umre li Karlitos?“

„Još je na klinici, no uskoro će ga otpustiti“, kaže Santjago. „Kune se da će ovog puta ostaviti piće.“

„Je li tačno da je jedne noći kad je legao video bubašvabe i pauke?“, kaže Norvin.

„Podigao je čaršav i spopalo ga je na hiljade tarantula, miševa“, kaže Santjago. „Istrčao je golomud na ulicu vrišteći.“

Norvin se smeje a Santjago sklapa oči: kuće u Ćoriljosu su kocke s rešetkama, pećine popucale od zemljotresa, unutra vrvi od tričarija i prašnjavih smrdljivih bakica, u papučama, sa proširenim venama. Sitna prilika trči između kocaka, njeni krici protresaju uljevito jutro i rasteruju mrave, guje i škorpione što je progone. Uteha u alkoholu, misli, protiv lagane smrti beli miševi. U redu je, Karlitose, čovek se od Perua brani kako najbolje ume.

„Kad se najmanje budem nadao, i ja ću nabasati na životinjice“, Norvin radoznalo posmatra svoj ćilkano, smeška se. „Ali novinara trezvenjaka nema, Savalita. Piće nadahnjuje, budi u to uveren.“

Čistač obuće završio je s Norvinom i sada prstom maže Santjagove cipele, zviždućući. Kako stvari stoje u *Poslednjem času*, šta pričaju oni razbojnici? Žale se na tvoju nezahvalnost, Savalita, što

* *Cristal* – popularna marka piva u Peruu. (Prim. prev.)

pokatkad ne svratiš da ih posetiš, kao pre. Sada bar imaš vremena na pretek, Savalita, radiš li još negde?

„Čitam, spavam posle ručka“, kaže Santjago. „Možda ću se opet upisati na prava.“

„Udaljiš se od vesti i eto već hoćeš diplomu“, Norvin ga gleda ražalošćen. „Uvodnička strana je kraj, Savalita. Položićeš za advokata, napustićeš novinarstvo. Već te vidim kao pravog buržuja.“

„Upravo sam napunio tridesetu“, kaže Santjago. „Kasno da postanem buržuj.“

„Samo trideset?“, Norvin se zamislio. „Meni je trideset šest a izgledam kao da sam ti otac. Policijska strana samelje čoveka, budi u to uveren.“

Muška lica, oči bez sjaja i poražene iznad stolova u baru *Sela*, ruke što se pružaju prema pepeljarama i čašama s pivom. Kako su ružni ljudi ovde, Karlitos je bio u pravu. Misli: šta mi je danas? Čistač obuće udara dlanovima da poplaši dva psa koji sopću između stolova.

„Dokle će *Hronika* voditi kampanju protiv besnila?“, kaže Norvin. „Već su postali dosadni, jutros su joj posvetili još jednu stranu.“

„Ja sam napisao sve uvodnike protiv besnila“, kaže Santjago. „Tja, to mi je manje dosadno nego da pišem o Kubi ili o Vijetnamu. E pa, reda više nema, uzeću taksi.“

„Hajdemo na ručak, ja častim“, kaže Norvin. „Pusti ženu, Savalita. Hajde da uskrsnemo dobra stara vremena.“

Vreli zamorci i ledeno pivo, *Kahamarkinski kutak* u Ulici ispod mosta i nejasni prizor vode Rimaka* dok se provlači između stena boje šljake, kafa boje zemlje u Haitiju, partija kod Miliona, ćilkano i tuširanje kod Norvina, ponoćna apoteoza u kupleraju sa Beseritom, koji uspeva da dobije popust, kiseli san i ošamućenost i jutarnji dugovi. Dobra vremena, možda i tada.

„Ana je spremila čorbu od rakova i to neću da propustim“, kaže Santjago. „Drugi dan, brate.“

* Reka koja protiče kroz Limu i uliva se u Pacifik. (Prim. prev.)

„Bojiš se žene“, kaže Norvin. „Uh, baš si zajeban, Savalita.“

Ne zbog toga što si ti pomislio, brate. Norvin se upinje da plati pivo, glancanje, i rukuju se. Santjago se vraća na stanicu, vozilo koje uzima je ševrolet i ima upaljen radio, inka-kola osvežava bolje, posle jedan vals, reke, jaruge, veteranski glas Hesuse Vaskes, to je moj Peru. Još ima zagušenja u centru, ali Republika i Arekipa su čistije i kola brzo grabe, novi vals, Limljanke nose tradiciju u duši. Zašto li je svaki kreolski vals tako, tako kilav? Misli: šta li mi je danas? Bradu drži na grudima a oči poluzatvorene, kao da uhodi trbuh: dođavola, Savalita, sedneš i ta oteklina u sakou. Da li je to bilo kad je prvi put pio pivo? Pre petnaest, dvadeset godina? Četiri nedelje nije se video s mamom, Tete. Ko bi rekao da će od Popaja postati arhitekta, Savalita, ko bi rekao da ćeš ti skončati pišući uvodnike protiv limskih pasa. Misli: uskoro ću biti trbonja. Ići ću u saunu, igraću tenis na Terasama, za šest meseci sagoreću salo i trbuh gladak kao kad mi je bilo petnaest. Požuriti, razbiti tromost, razmrdati se. Misli: sport, to je rešenje. Već Mirafloreski park, Jaruga, Kej, na uglu sa Benavidesovom, majstore. Silazi, korača u pravcu Porte, s rukama u džepovima, oborene glave, šta mi je danas? Nebo je i dalje oblačno, atmosfera još sivlja a počela je i kišica: nožice komaraca na koži, paučinasta milovanja. Čak ni to, još potmuliji i odvratniji osećaj. Eto i kiša je u ovoj zemlji zajebana. Misli: kad bi barem lila kao iz kabla. Šta li se daje u Kolini, u Montekarlu, u Marsanu? Ručaće, jedno poglavlje iz *Kontrapunkta** koje će postepeno malaksavati i u naručju ga preneti u lepljivi san siješte, kad bi se davao krimić poput *Rififija*, kaubojac kao *Rio Grande*. No Ana će imati neku tešku dramu obeleženu u novinama, šta mi je danas. Misli: kad bi cenzura zabranila meksikanštine, manje bih se svađao s Anom. A posle predstave? Prošetate se po Keju, popušiti pod betonskim suncobranima Parka Nekoćea, slušajući kako more riče u mraku, vratiće se u Letnjikovac patuljaka držeći se za ruke, mnogo se svađamo, ljubavi, prepiremo se mnogo, ljubavi, i

* Roman Oldosa Hakslija. (Prim. prev.)

kroz zevanje Haksli. Obe sobe ispuniće se dimom od ulja, da li si mnogo gladan, ljubavi? Budilnik u zoru, hladna voda tuša, kolektivni taksi, pešačenje među činovnicima po Kolmeni, direktorov glas, da li više voliš štrajk bankaraca, Savalita, krizu ribolova ili Izrael? Možda bi vredelo malko se pomučiti i diplomirati. Misli: povući se. Vidi hrapave zidove narandžaste boje, crvene crepove, prozorčice s crnim rešetkama kuća za patuljke u Letnjikovcu. Vrata stana su otvorena, ali ne pojavljuje se Batuke, mešanac, skakućuci, bučan i srdačan. Zašto kuću ostavljaš otvorenu kad ideš kod Kineza, ljubavi? Ali ne, eno Ane, šta ti je, prilazi očiju otečenih i plačnih, razbarušene kose: odneli su Batukea, ljubavi.

„Oтели su mi ga iz ruku“, jeca Ana. „Neki odvratni crnci, ljubavi. Strpali su ga u kamion. Ukrali su ga, ukrali su ga.“

Ljubi je u slepoočnicu, smiri se, ljubavi, miluje joj obraz, kako se to desilo, obgrlivši je oko ramena uvodi je u kuću, de, ne plači, ludice.

„Zvala sam te u *Hroniku* i nije te bilo“, Ana se duri. „Neki razbojnici, neki crnci što liče na robijaše. Vodila sam ga na lancu i opet. Oтели su mi ga, strpali u kamion, ukrali su ga.“

„Ručaću pa idem u kafileriju da ga izbavim“, ljubi je ponovo Santjago. „Neće mu se ništa desiti, ne budi šašava.“

„Otimao se, mahao repom“, briše oči keceljom, uzdiše. „Izgledalo je da shvata, ljubavi, sirotan, sirotan.“

„Oтели su ti ga iz ruku?“, kaže Santjago. „Kakav je to način, napraviću lom.“

Uzima sako koji je bacio na stolicu i kreće prema izlazu, ali Ana mu se isprečuje: neka najpre jede na brzinu, ljubavi. Ima blag glas, rupice na obrazima, tužan pogled, bleđa je.

„Čorba mora da se već ohladila“, osmehuje se, podrhtavaju joj usne. „Zaboravila sam na sve zbog ovoga što se desilo, srce. Jadan Batukito.“

Ručaju ne razgovarajući, za stolom kraj prozora koji gleda na dvorište Letnjikovca: zemlja boje opeke, kao teniska igrališta na Terasama, krivudav put od šljunka i, uz ivice, bokori geranija.

Čorba se bila ohladila, sloj masti boji obod tanjira, račići izgledaju kao da su iz konzerve. Išla je kod Kineza u San Martinovu da kupi flašu sirćeta, srce, i odjednom je kraj nje prikočio neki kamion i sišla su dva crnca nalik na razbojнике, najgore robijaše, jedan je odgurnuo nju a drugi joj je istrkao lanac i pre nego što je došla k sebi, već su ga bili strpali u kamion, već su bili otišli. Sirotan, jadna životinjica. Santjago ustaje: te siledžije će ga zapamtiti. Vidiš li, vidiš li? Ana opet jeca; i on se boji da ga ne ubiju, ljubavi.

„Ništa mu neće učiniti, srce“, ljubi Anu u obraz, na trenutak ukus živog mesa i soli. „Za tili čas ću ga doneti, videćeš.“

Hita do apoteke na uglu Porte i San Martinove, moli da mu dozvole da telefonira i zove *Hroniku*. Odgovara mu Solorsano, onaj sa sudskih: za koji moj bih znao gde je kafilerija, Savalita.

„Odveli su vam psa?“, apotekar uslužno promalja glavu. „Kafilerija je na Mostu vojske. Požurite tamo, mom šuraku su ubili čivavu, skupocenu životinjicu.“

Žuri do Larkove, uzima kolektivni taksi, koliko bi koštala vožnja od Šetališta Kolon do Mosta vojske? U novčaniku je izbrojao sto osamdeset sola.* U nedelju će već biti bez prebijene pare, žali bože što je Ana napustila kliniku, bolje da ne idu u bioskop večeras, jadni Batuke, nikad više uvodnik o besnilu. Silazi na Šetalištu Kolon, na Trgu Bolonjezi nalazi taksi, šofer ne zna gde je kafilerija, gospodine. Sladoleđija na Trgu Drugi maj upućuje ih: još napred, natpis blizu reke, Opštinsko sabiralište pasa, tu je. Veliko dvorište okruženo oronulim zidom od naboja boje govana – boja Lime, misli, boja Perua – obrubljeno stračarama koje se, u daljini, mešaju i zgušnjavaju dok se ne pretvore u lavirint hasura, trske, crepova, valovitih krovnih ploča. Prigušeno, daleko režanje. Kraj ulaza je muzgava građevina, na pločici piše Uprava. U košulji, s naočarima, jedan ćelavko dremucka za pisačim stolom zatrpanim hartijama i Santjago udara po stolu: ukrali su mu psa, oteli ga

* Sol – peruanski novac. (Prim. prev.)

njegovoj gospođi iz ruku, čovek se trgao preplašen, u krasni moj, to neće tek tako proći.

„Kakav je to način, ovako upasti u kancelariju pominjući krasne“, ćelavko trlja zapanjene oči i duri se. „Više poštovanja.“

„Ako se nešto desilo mom psu, stvar se neće tek tako završiti“, vadi novinarsku legitimaciju, lupa opet po stolu. „A tipovi koji su napali moju gospođu zažalioće zbog toga, u to vas uveravam.“

„Smirite se malo“, zagleda legitimaciju, zeva, ljutnja s njegovog lica rastaće se u blaženu dosadu. „Pokupili su vam psića pre par sati? Onda će biti među ovima što je kamion upravo doterao.“

Neka ne bude takav, prijatelju novinaru, nije to ničija krivica. Glas mu je bezvoljan, sanjiv kao i njegove oči, gorak kao nabori njegovih usta: zajeban, takođe. Skupljačima se plaća po životinji, ponekad preteraju, šta se tu može, to je borba za koru hleba. Prigušeni udarci u prostranom dvorištu, zavijanje kao da se provlači kroz zidove od plute. Ćelavko se smeška ovlaš i bez ljupkosti, bezvoljno ustaje, izlazi iz kancelarije gundajući. Prošli su kroz dvorište, ulaze pod nadstrešnicu gde smrdi na mokraču. Paralelni kavez, pretrpani životinjama koje se taru jedne o druge i u mestu poskakuju, njuškaju žice, reže. Santjago se naginje nad svaki kavez, nije tu, gleda mešovitu površinu od njuškica, hrbata, krutih i razmahanih repova, ni ovde. Ćelavko izgubljena pogleda, ide pored njega vukući noge.

„Uverite se i sami, više nemamo gde da ih držimo“, pobunio se, naprasno. „Posle nas vaš list napada, kakva nepravda. Opština plaća bedno, moramo čuda da pravimo.“

„U krasni“, kaže Santjago. „Ni ovde.“

„Strpljenja“, uzdiše ćelavko. „Ostale su još četiri nadstrešnice.“

Ponovo izlaze na otvoreno. Razrivena zemlja, busenje trave, izmet, smrdljive lokve. Pod drugom nadstrešnicom jedan kavez trese se jače od ostalih, žice podrhtavaju i nešto belo i rundavo odskače, izviruje, tone u talasanje: srećom, srećom. Polovina njuškice, krajčak repa, dva zakrvavljena i plačna oka: Batukito. Još ima lanac, otkud vam pravo, e do mojega, ali ćelavko: samo mirno,

samo mirno, narediće da ga izvade. Udaljava se tromim koracima i, trenutak docnije, vraća se u pratnji oniskog mulatina u plavom kombinezonu: dede, neka se izvadi onaj belkan, Pankrase. Mulat otvara kavez, sklanja životinje, hvata Batukea za šiju, dodaje ga Santjagu. Jadan, drhti, ipak, ispušta ga i uzmiče za korak, otrešajući se.

„Redovno se useru“, smeje se mulatin. „To im je način da kažu zadovoljni smo što izlazimo iz zatvora.“

Santjago se spušta na kolena kraj Batukea, češka ga po glavi, pruža ruke da mu ih lizne. Trese se, zapišava, pijano se tetura i tek na otvorenom počinje da skakuće i da čeprka zemlju, da trčkara.

„Pođite sa mnom, pogledajte u kakvim uslovima se radi“, hvata Santjaga pod ruku, kiselo mu se smeška. „Napišite nešto u vašem listu, tražite da nam Opština poveća stavku.“

Nadstrešnice smrdljive i u raspadanju, čeličnosivo nebo, pramenovi vlažnog vazduha. Na pet metara od njih, mračna prilika stoji kraj džaka, nateže se sa jazavičarom koji se buni odveć zverskim glasom za svoje majušno telo, histerično se uvijajući: pomogni mu, Pankrase. Oniski mulatin pritrčava, širi džak, onaj drugi ubacuje jazavičara unutra. Vežu džak kanapom, spuštaju ga na zemlju a Batuke počinje da reži, zateže lanac zavijajući šta ti je, nezvereno gleda, promuklo laje. Ljudi već imaju batine u rukama, počinju, jedan-dva, da udaraju i da urlaju, a džak pleše, bacaka se, arlauče izludeo, jedan-dva, urlaju ljudi i udaraju. Santjago sklapa oči, preneražen.

„U Peruu je još kameno doba, prijatelju moj“, gorkosladak osmeh budi čelavkovo lice. „Pogledajte u kakvim se uslovima radi, recite vi meni ide li to ovako.“

Džak se umirio, ljudi po njemu ipak još malo udaraju, odbacuju motke na zemlju, otiru lica, trljaju ruke.

„Ranije su ih ubijali kako bog zapoveda, sada nema dovoljno para“, žali se čelavko. „Napišite člančić, prijatelju novinaru.“

„A znate li vi koliko se ovde zarađuje?“, kaže Pankras, stupaajući u akciju; okreće se onom drugom. „De, ispričaj ti, gospodin je novinar, neka dignje glas u svom listu.“

Viši je, mlađi od Pankrasa. Prilazi im i Santjago napokon može da mu vidi lice: šta? Ispušta lanac, Batuke se daje u trk lajući a on otvara i zatvara usta: šta?

„Sol po životinji, don“, kaže mulat. „A valja ih pride odneti na smetlište gde ih spaljuju. Samo jedan sol, don.“

Nije to on, svi su crnci slični, ne može biti on. Misli: zašto pa ne bi bio on? Mulatin se saginje, podiže džak, da, on je, odnosi ga u jedan ugao dvorišta, vraća se klataći se na krakatim nogama i trljajući čelo. On je, on je. Kumašine, muva ga laktom Pankras, što ne ideš da ručaš.

„Ovde se žale, ali kada kamionom krenu u skupljanje, sjajno se provode“, reži čelavko. „Jutros ste pokupili gospodinovog psa koji je imao kaiš i bio sa svojom gospodaricom, pizdonje.“

Mulatin podiže ruku, on je: oni jutros nisu izlazili kamionom, don, dan su proveli u batinanju. Misli: on je. Glas i telo su njegov, ali izgleda kao da mu je trideset godina više. Ista fina njuška, isti spljošteni nos, ista kovrdžava kosa. No sada su tu, pride, i plavičaste kese na kopcima, bore po vratu, žutozelenkasti kamenac na zubima kao u konja. Misli: bili su blistavobeli. Kako se samo promenio, kako je propao. Mršaviji je, prljaviji, mnogo stariji, ali to jeste njegov raskošni i lenji hod, ono jesu njegove noge kao u pauka. Ručerde mu sada imaju čvornovatu koru a u uglovima usta mu se skuplja pljuvačka. Prolaze kroz dvorište, u kancelariji su, Batuke se umiljava oko Santjagovih nogu. Misli: on ne zna ko sam. Neće mu ni reći, neće mu se obraćati. A kako i da te prepozna, Savalita, imao si šesnaest, osamnaest godina? A sada si tridesetogodišnji starac. Čelavko namešta indigo između dva lista, črčka nekoliko redova pokleklih i cicijaških slova. Oslonjen na dovratak, mulat oblizuje usne.

„Ovde mali potpis, prijatelju; i ozbiljno, pogurajte nas malko, tražite preko *Hronike* da nam povećaju stavku“, čelavko posmatra mulatina: „Zar ti nisi hteo na ručak?“

„Može li akontacija?“, zakoračuje unutra i prirodno objašnjava: „Fondovi su tanki, don.“

„Pet sola“, zeva ćelavko. „Nemam više.“

Sprema novčanicu ne pogledavši je i izlazi skupa sa Santjagom. Reka kamiona, autobusa i automobila teče Mostom vojske, kako bi reagovao ako bih, u magli se naziru kao u snu zemljane hrpe kućeraka u Ulici Fraj Martin de Pores, da li bi se dao u trk. Gleda mulata u oči i on njega gleda.

„Da ste mi ubili psa, mislim da bih i ja vas pobio“, i pokušava da se osmehne.

Ne, Savalita, ne prepoznaje te. Pažljivo sluša a pogled mu je mutan, dalek i pun poštovanja. Ne samo da je omatorio nego je i otupavio. Misli: zajeban, takođe.

„Jutros su vam pokupili rundavka?“, neočekivan sjaj blesnu na tren u njegovim očima. „Biće da je crnac Sespedes, njega ni za šta nije briga. Upada u bašte, kida lance, šta bilo samo da zaradi svoj sol.“

Sada su u podnožju stepeništa koje vodi na Ulicu Alfonsa Ugarte; Batuke se prevrće po zemlji i laje na pepeljasto nebo.

„Ambrosio?“, smeška se, okleva, smeška se. „Da ti nisi Ambrosio?“

Nije se dao u trk, ništa ne govori. Zuri satrvena i tupa izraza i najednom kao da ga, sudeći po očima, uhvati nekakva vrtoglavica.

„Ti si me zaboravio?“, okleva, smeši se, okleva. „Ja sam Santjago, don Ferminov sin.“

Ručerde se izdižu, dečak Santjago, don? Zaustavljaju se kao da oklevaju da li da ga zadave ili zagrlje, don Ferminov sin? Glas mu je napukao od iznenađenja ili uzbuđenja i on trepće, zaslepljen. Naravno, čoveče, zar ga ne poznaje? A Santjago je njega prepoznao čim ga je spazio u dvorištu: šta kažeš, čoveče. Ručerde su oživele, dođavola, ponovo putuju kroz vazduh, koliko je porastao, bože moj, tapšu Santjagova ramena i leđa, a oči mu se smeju, najzad: baš se radujem, dečače.

„Prosto ne mogu da verujem da vas vidim kao odraslog čoveka“, opipava ga, gleda, smeši mu se. „Vidim a ne mogu da verujem, dečače. Naravno da sam vas prepoznao, sada da. Ličite na svog tatu; i nešto malo na gospođu Sojlu.“

A devojčica Tete?, i ruke odlaze i vraćaju se, uzbuđene, prestrašene?, a gospodin Ćispas?, sa Santjagovih mišica na ramena, na leđa, oči mu izgledaju nežne i pamtljive a glas uporno nastoji da bude prirodan. Zar slučajnosti nisu ogromne? Eto gde da se sretnu, dečače! I nakon toliko vremena, dođavola.

„Od ove gužve sam ožedneo“, kaže Santjago. „Dođi, hajde nešto da popijemo. Poznaješ li kakvo mesto ovuda?“

„Znam mesto gde jedem“, kaže Ambrosio. „Katedrala, sirotinjsko mesto, ne znam da li će vam se dopasti.“

„Ako imaju hladnog piva, dopašće mi se“, kaže Santjago. „Hajdemo, Ambrosio.“

Neverovatno je da dečak Santjago već pije pivo, i Ambrosio se smeje otkrivenim žutozelenkastim zubima: vreme leti, boga mu. Penju se uz stepenište, među dvorištima prvog bloka Ulice Alfonsa Ugarte nalazi se bela *Fordova* garaža, a na početku ulice sleva, prevučena neumitnim sivilom, pomaljaju se skladišta Centralne železnice. Kamion natovaren sanducima skriva vrata *Katedrale*. Unutra, pod krovom od valovitih ploča, na klupama i za stolovima tiska se bučna proždrljiva svetina. Dva Kineza u košuljama kratkih rukava stojeći iza šanka nadgledaju bakarna lica, čoškaste crte ljudi koji žvaću i piju, a omalen brđanin u ogromnoj dronjavoj kecelji raznosi supе koje se puše, flaše, činije s pirinčem. Mnogo nežnosti, mnogo poljubaca, mnogo ljubavi trešti sa šarenog radija, a u dnu, s one strane dima, buke, čvrstog mirisa hrane i pića i razigranih rojeva muva, nalazi se probušeni zid – kamenje, kolibe, nit reke, olovno nebo – i neka pošira žena, oblivena znojem, barata loncima i tiganjima obavijena iskrenjem ognjišta. Nalaze prazan sto pored radija; među sazveždima ožiljaka na ploči pogled zapinje za prostreljeno srce i žensko ime: Saturnina.

„Ja sam već ručao, ali ti naruči jelo“, kaže Santjago.

„Dva dobro rashlađena 'kristala'“, viče Ambrosio, sastavljajući šake u trubu. „Riblju čorbu, hleb i povrće s pirinčem.“

Nisi smeo svratiti, nisi mu se smeo obraćati, Savalita, ti nisi zajeban, nego si lud. Misli: košmar će se vratiti. I to tvojom krivicom, Savalita, jadan tata, jadan matori.

„Šoferi, radnici iz ovdašnjih fabričica“, Ambrosio pokazuje oko sebe, kao izvinjavajući se. „Dolaze i iz Avenije Argentina, jer hrana je podnošljiva i, pre svega, jeftina.“

Omaleni brđanin donosi pivo, Santjago ga sipa u čaše i piju u vaše zdravlje, dečaće, u tvoje, Ambrosio, i tu je kompaktni i nerazbirljivi miris koji izaziva slabost, ošamućuje i glavu zapljuskuje uspomenu.

„Kakav gadan posao si našao, Ambrosio. Jesi li dugo u kafileriji?“

„Mesec dana, dečaće, a stupio sam zahvaljujući besnilu, pošto je sve bilo popunjeno. Naravno da je gadan, čoveku izvade mast. Samo banja je kad se kamionom krene u skupljanje.“

Smrdi na znoj, beli i crni luk, mokraču i nagomilano smeće, a muzika s radija se pridružuje žamoru glasova, urlicima motora i trubljenju, pa do ušiju dopire izobličena i zgusnuta. Oprljena lica, ispupčene jagodice, pogledi sanjivi od rutine ili ravnodušnosti lutaju između stolova, stvaraju grozdove pokraj šanka, zakrčuju ulaz. Ambrosio prihvata cigaretu kojom ga nudi Santjago, puši, baca pikavac i sahranjuje ga nogom. Bučno srče čorbu, gricka komade ribe, uzima kosti i sisa ih dok ne postanu sjajne, a za to vreme sluša ili odgovara ili pita, i proždire parčice hleba, naliva duge gutljaje piva i rukom otire znoj: vreme neopaženo proguta čoveka, dečaće. Misli: zašto ne odem? Misli: treba da odem i traži još piva. Puni čaše, grabi svoju i dok govori, seća se, sanjari ili misli, posmatra krug pene prošaran kraterima, usta što se u tišini otvaraju bljujući žute mehuriće i nestaju u žutoj tečnosti koju njegova ruka greje. Pije ne zatvarajući oči, podrigne, vadi i pripaljuje cigarete, saginje se da pomiluje Batukea: sve je to prošlo, u krasni. Govori, i Ambrosio govori, kese kapaka su mu modričaste, nozdrve mu trepere kao da je trčao, kao da se guši, i nakon svakog gutljaja pljuje, čežnjivo gleda muve, sluša, smeši se ili postaje tužan ili zburjen a oči mu, na trenutke, izgledaju kao da besne, plaše se ili odlutaju; ponekad dobija nastupe kašlja. Ima sedih u kovrdžavoj kosi, preko kombinezona nosi neki sako, koji je, reklo bi se, nekad takođe bio plav i imao dugmeta, i košulju

s visokom kragnom koja mu se oko grla obavila kao konopac. Santjago mu vidi ogromne cipelčine: blatnjave, iskrivljene, sjebane od starosti. Njegov glas mu dopire mucav, bojažljiv, gubi se, oprezan, preklinjući, vraća se, pun poštovanja ili nespokojan ili tronut, uvek pobeđen; ne samo trideset, već četrdeset, stotinu godina više. Nije samo oronuo, omatorio, otupavio; možda je i sušičav pride. Hiljadu puta zaješaniji nego Karlitos ili ti, Savalita. Otići će, mora da ide, a poručuje još piva. Pijan si, Savalita, sad ćeš se još i rasplakati. Život nije mnogo nežan prema ljudima u ovoj zemlji, dečaće, otkako je napustio njegovu kuću doživeo je prave filmske pustolovine. Ni prema njemu život nije bio nežan, Ambrosio, i poručuje još piva. Hoće li se isповraćati? Miris prženja, nogu i pazuha leprša, ljut i obujmljujući, iznad zalazanih ili čupavih glava, iznad spleljenih kresta i spljoštenih potiljaka sa peruti i briljantinom, muzika s radija se gubi i vraća se; gubi i vraća se, i sada, jače i neopozivije nego zasićena lica i četvrta usta i mrki ćosavi obrazi, tu su i podmukle slike uspomena: još piva. Zar ova zemlja nije vreća rogova, dečaće, zar Peru nije izvanredna zagonetka? Zar nije neverovatno što su pristalice Odrije i Apre* koji su se onako mrzeli, sada postali nerazdruživi prijatelji, dečaće? Šta bi vaš tata rekao na sve ovo, dečaće? Razgovaraju tako i on s vremena na vreme čuje kako se Ambrosio bojažljivo, s poštovanjem usuđuje da protestuje: mora da ide, dečaće. Sitan je i bezopasan, tamo daleko, iza veoma dugačkog stola koji je pretrpan flašama i pogled mu je pijan i preneražen. Batuke laje, jednom, sto puta. Unutrašnji vrtlog, penušanje u srcu srca, osećanje odgođenog vremena i vonj. Razgovaraju li? Radio prestaje da trešti, opet trešti. Glomazna reka mirisa kao da se razbija na rukavce duvana, piva, ljudske puti i ostataka hrane koji mlako kruže kroz zgusnuti vazduh *Katedrale*, pa ih odjednom

* APRA (Skraćenica za: *Alianza Popular Revolucionaria Americana*) – Američki revolucionarni narodni savez; istoimena politička partija u Peruu (populisti). (Prim. prev.)

nadvladava nepobedivi nadmoćni smrad: ni ti ni ja nismo bili u pravu, tata, to je miris poraza, tata. Ljudi ulaze, jedu, smeju se, galame, ljudi odlaze, i večiti bleđi profili Kineza za šankom. Razgovaraju, ćute, piju, puše, i kada se tu stvorio omaleni brđanin, nagnut nad stolom koji se bio nakostrešio od flaša, ostali stolovi bili su prazni i više nisu čuli ni radio ni škripu ognjišta, samo Batukeov lavež, Saturnina. Brđanin računa svojim umrljanim prstima a on vidi užurbano Ambrosiovo lice kako mu se primiće: je li vam muka, dečaće? Mala glavobolja, već prolazi. Praviš budalu od sebe, misli, popio sam previše, Haksli, eto ti Batukea živog i zdravog, zadržao sam se zato što sam sreo jednog prijatelja. Misli: ljubav. Misli: diži se, Savalita, dosta je bilo. Ambrosio stavlja ruku u džep, a Santjago pruža ruke: ta valjda nije drkadžija, čoveče? On plaća. Zanosi se, a Ambrosio i brđanin ga pridržavaju: pustite me, može sam, oseća se dobro. Sto mu muka, dečaće, nije ni čudo, kad ste onoliko popili. Ide korak po korak između praznih stolova i hromih stolica *Katedrale*, usredsređeno gledajući krastavi patos: svršeno je, eto prošlo je. Mozak se razvedrava, prolazi obamrlost nogu, razbistravaju se oči. No slike su stalno tu. Zaplićući mu se u noge, Batuke laje, nestrpljiv.

„Imali ste srećom dovoljno novca, dečaće. Da li se zbilja osećate bolje?“

„Malo sam ošamućen, ali nisam pijan, piće mi ne može ništa. U glavi mi se vrti od silnog razmišljanja.“

„Četiri sata, dečaće, ne znam šta sada da izmislim. Mogu posao izgubiti, vi to ne znate. Ipak, zahvalan sam vam. Pivce, ručak, razgovor. Daj bože da mi se pruži prilika i da vam se nekad odužim, dečaće.“

Na pločniku su, brđanin je upravo zatvorio drvenu kapiju, kamion koji je skrivao ulaz bio je otišao, magla briše pročelja kuća a u popodnevnoj svetlosti boje čelika kulja, nasilnički i ujednačen, mlaz automobila, kamiona i autobusa preko Mosta vojske. Nema nikoga u blizini, udaljeni prolaznici su prilike bez lica koje klize kroz dimne koprene. Pozdravili smo se i svršeno je, misli, nećeš

ga više videti. Misli: uopšte ga nisam video, nikad s njim nisam razgovarao, tuširanje, popodnevni počinak i kraj.

„Jeste li stvarno dobro, dečaće? Hoćete li da vas otpratim?“

„Tebi je loše“, kaže, ne pomerajući usne. „Čitavo popodne, čitava četiri sata bilo ti je loše.“

„Nemojte to ni da pomišljate, imam ja vrlo dobru glavu za piće“, kaže Ambrosio i načas se smeši. Zastaje s poluotvorenim ustima, s rukom okamenjenom na bradi. Nepokretan, na metar od Santjaga, s podignutim reverima, a Batuke, ukrućenih ušiju, iskeženih očnjaka, gleda Santjaga, gleda Ambrosija, i čeprka zemlju, iznenađen ili nemiran ili uplašen. U unutrašnjosti *Katedrale* vuku stolice i, izgleda, otiru patos.

„Znaš ti savršeno dobro o čemu ja govorim“, kaže Santjago. „Molim te, prestani da izigravaš budalu.“

Neće ili ne može da shvati, Savalita: nije se ni pomerio a u zenicama mu stalno stoji isto tvrdokorno slepilo, ta užasna postojana tama.

„Zato što sam hteo da vas otpratim, dečaće“, zamuckuje i obara pogled, spušta glas. „Ovaj, hoćete li da vam potražim taksi?“

„U *Hronici* je potreban vratar“, i on utišava glas. „To je manje zaguljen posao nego ovo u kafileriji. Izdejstvovaću da te prime bez dokumenata. Bilo bi ti mnogo bolje. Ali molim te, prestani za tren da izigravaš budalu.“

„U redu, u redu“, u njegovim očima nelagodnost je sve veća, izgleda da će mu se glas rascepiti na krike. „Šta je vama, dečaće, zašto ste takvi.“

„Daću ti svu svoju platu za ovaj mesec“, i glas mu naglo postaje grub, ali ne jeca; krut je, oči su mu iskolačene. „Tri hiljade petsto sola. Je li da bi s tim parama mogao izići na kraj?“

Ćuti, spušta glavu i automatski, kao da mu je tišina pokrenula nesavrtljivi mehanizam, Ambrosiovo telo uzmiče za jedan korak i grči se, a njegove ruke se pružaju u visini stomaka, kao za odbranu ili napad. Batuke zareža.

„Je li vam piće udarilo u glavu?“, promuklo kaže, razdešenim glasom. „Šta vam je, šta vi to hoćete?“

„Da prestaneš da izigravaš budalu“, zatvara oči i uzima vazduh. „Da otvoreno pričamo o Muzi, o mom tati. Je li te on bio poslao? To više nije važno, samo hoću da znam. Da li je to bio moj tata?“

Glas mu se kida i Ambrosio odstupa za još jedan korak i Santjago ga nazire, povijena i napregnuta, iskolačenih očiju od užasa ili srdžbe: ne odlazi, priđi! Nije otupavio, nisi ti budala, misli, priđi, priđi! Ambrosio se naginje, maše pesnicom, kao da preti ili kao da se oprašta.

„Idem, da se ne biste pokajali zbog toga što govorite“, promuklo kaže, izranavljenim glasom. „Posao mi nije potreban, utuvite da od vas ne primam nikakvu uslugu, a još manje vaše pare. Utuvite da niste zasluživali oca kakvog ste imali, utuvite to. Jedite vi govna, dečake.“

„Svršeno je, svršeno je, nije mi stalo“, kaže Santjago. „Dođi, nemoj otići, dođi!“

Čulo se kratko režanje kraj njegovih nogu, i Batuke gleda: mračna prilika se udaljava pribijena uza zidove dvorišta, ističe se naspram svetlih prozora *Fordove* garaže, propada u otvor stepeništa mosta.

„Svršeno je“, rida Santjago, saginjući se, milujući kruti repić, nespokojnu njuškicu. „Odmah idemo, Batukito.“

Uspravlja se, opet rida, vadi maramicu i otire oči. Ostaje nepomičan nekoliko sekundi, leđima oslonjen na kapiju *Katedrale*, primajući kišicu u lice koje je opet bilo suzno. Batuke se tare o njegove gležnjeve, liže mu cipele, tiho reži gledajući ga. Počinje da korača, lagano, s rukama u džepovima, prema Trgu Drugi maj, a Batuke trčkara pored njega. Ljudi izvaljeni u podnožju spomenika, a oko njih smetlište: opušci, ljuske i hartija; po uglovima svet na prepad ulazi u razdrndane autobuse koji s vetrom nestaju u pravcu sirotinjskih kvartova; policajac se raspravlja sa uličnim prodavcem i lica su im obeshrabrena i puna mržnje, a glasovi kao da im se ježe od jalovog ogorčenja. Obilazi trg, kad stigne u Kolmenu, zaustavlja taksi: vaš psić valjda neće uprljati sedište? Neće, majstore, neće ga uprljati: u Miraflores, ulica Porta. Ulazi, stavlja Batukea sebi na

kolena, ona oteklina u sakou. Da igra tenis, da pliva, da diže tegove, da se ošamučuje, da se oda alkoholu kao Karlitos. Zatvara oči, s glavom na naslonu, njegova ruka gladi hrbat, uši, hladnu njuškicu, drhtavi trbuh. Spasio si se kafilerije, Batukito, ali nikad niko neće doći da tebe izbavi iz kafilerije, Savalita, sutra će ići na kliniku da obiđe Karlitosa i odneće mu neku knjigu, ne Hakslija. Taksi grabi kroz oslepele bučne ulice, u mraku čuje motore, zvižduke, kratkotrajne glasove. Šteta što nisi prihvatio Norvinov ručak, Savalita. Misli: on ih ubija motkom, a ti uvodnicima. On je bolji od tebe, Savalita. Platilo je više, više se zajebao. Misli: jadan tata. Taksi usporava i on otvara oči: Dijagonala je tu, uhvaćena u prednje prozore taksija, kosa, srebrnasta, ključa od automobila, njene svetleće reklame već trepere. Od magle se beli drveće parka, tornjevi crkve gube se u sivilu, leluju se krošnje fikusa: ovde zaustavite. Plaća vožnju i Batuke počinje da laje. Pušta ga, vidi kako kao bolid proleće kroz ulaz Letnjikovca. Iznutra se čuje lavež, popravljajući sako, kravatu, čuje Anin krik, zamišlja njeno lice. Ulazi u dvorište, osvetljeni su prozori kućica za patuljke, Anina silueta dok grli Batukea i polazi k njemu, zašto si se toliko zadržao ljubavi, kako je bila nervozna, kako uplašena, ljubavi.

„Da uđemo, ova životinja će da izludi ceo Letnjikovac“, i usput je ljubi. „Umukni, Batuke.“

Ulazi u toalet i dok mokri i umiva se, čuje Anu, šta se desilo, srce, zašto si toliko zakasnio, dok se igra sa Batukeom, sva sreća da si ga pronašao, ljubavi, i čuje srećni lavež. Izlazi, a Ana sedi u salončiću s Batukeom u naručju. Seda kraj nje, ljubi je u slepoočnicu.

„Ti si popio“, drži ga za sako, gleda ga i nasmejana i ljuta. „Smrdiš na pivo, ljubavi. Nemoj mi reći da nisi, pio si, zar ne?“

„Sreo sam jednog tipa koga vekovima nisam viđao. Otišli smo na piće. Nisam mogao da se izvučem, ljubavi.“

„A ja ovde sluđena od brige“, čuje njen plačevni, mazni, nežni glas, „dok ti pijesh pivo sa pajtašima. Zašto me makar nisi nazvao kod Nemice, ljubavi?“

„Nije bilo telefona, ušli smo u neku sumnjivu krčmu“, zevajući, protežući se, smejući se. „Sem toga, ne volim da stalno smetam ludoj Nemici. Užasno se osećam, glava me divljački boli.“

Tako i treba, zato što je nju držao iskidanih živaca čitavo popodne, i prelazi mu rukom po čelu, gleda ga, smeši mu se, i tiho mu nešto govori i štipka ga za uvo: tako i treba, neka boli glava, ljubavi, a on je ljubi. Hoće li malo da dremne, da mu navuče zavesu, srce? Da, pridiže se, malčice i prevali se u krevet, a senke Ane i Batukea tumaraju naokolo, tražeći se.

„Najgore je što sam potrošio sve pare, ljubavi. Ne znam kako ćemo dočekati ponedeljak.“

„Tja, nije važno. Sva sreća da mi Kinez iz San Martinove uvek daje na veresiju, sva sreća da je to najbolji Kinez koji postoji.“

„Najgore je što smo ostali bez bioskopa. Da li se danas davalo nešto dobro?“

„Jedan u kome igra Marlon Brando, u *Kolini*“, i Anin glas, veoma dalek, dopire kao kroz vodu. „Jedan kriminalni, od onih što se tebi dopadaju, ljubavi. Ako hoćeš, pozajmiću pare od Nemice.“

Zadovoljna je, Savalita, oprašta ti sve jer si joj doneo Batukea. Misli: u ovom trenutku ona je srećna.

„Pozajmiću pa ćemo u bioskop, ali obećaj mi da više nikad nećeš ići da piješ pivo s pajtašima a da mi se ne javiš“, smeje se Ana, sve udaljenija i udaljenija.

Misli: obećavam ti. Zavesa ima previjen ugao i Santjago može da vidi parče gotovo mračnog neba, i da nasluti, napolju, preko, dok pada po Letnjikovcu patuljaka, u Mirafloresu, u Limi, bednu, većitu kišicu.

II

Popaj Arevalo proveo je jutro na mirafloreskoj plaži. Uzalud gledaš stepenište, govornice su mu devojke iz kraja, Tete neće doći. I, zbilja, Tete tog jutra nije došla na kupanje. Izneveren, vratio se kući pre dvanaest, ali dok se peo uz padinu Jaruge, priviđali su mu se njen nosić, šiške, očice, i uzbudio se: kada ćeš me primetiti, kada, Tete? Stigao je kući sa još vlažnom crvenkastom kosom, a od sunčanja mu je gorelo pegavo lice. Nađe senatora koji ga je očekivao: dođi, pegavko, malo će popričati. Zatvorili su se u radnu sobu, i senator: da li još uvek želi da studira arhitekturu? Da, tata, naravno da želi. Samo prijemni ispit je tako težak, prijavljuje ih se more a upisuje veoma malo. Ali on će šljakati, tata, pa možda i uspe da se upiše. Senator je bio zadovoljan što je Popaj u školi prošao bez popravnih i otkako se završila školska godina, prema njemu je bio prava majka, u januaru mu je povećao džeparac sa banke na dve. Ali opet, Popaj toliko nije očekivao: dobro, pegavko, pošto s upisom na arhitekturu ide teško, bolje je da ove godine ne rizikuje, neka se upiše na univerzitetsku pripremnju nastavu i ozbiljno uči, i tako će se dogodine sigurno upisati: šta misliš, pegavko? Krvavo, tata, Popajevo lice još više se zarumene, oči mu zablistaše. Šljakaće, ubiće se učeci i dogodine ima sigurno da se upiše. Popaj je strepeo